ВУЛИЧНЕ МИСТЕЦТВО
В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ МІСТА

Множинська Р.В., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри сценічного мистецтва і культури
Бардаченко І., здобувач вищої освіти
Київський національний університет технологій та дизайну

Ключові слова: медіа-форми, стріт-арт, графіті, мурали, трафаретні малюнки, урбан-арт, субкультура**.**

Нові медіа-форми, такі як проєкція на великі міські будівлі стають все більш популярним інструментом для вуличних художників. Стріт-арт є актуальною проблемою. Деякі люди вважають це злочином, інші вважають це мистецтвом. Вуличні художники можуть бути звинувачені у вандалізмі, заподіянню шкоди здоров'ю, умисному знищенню майна чи антигромадській поведінці.

Стріт-арт – це унікальне явище сучасного мистецтва, що виникло на межі культури, урбаністичного простору та соціальної активності. Його сутність полягає у створенні художніх творів у публічному просторі, які не лише прикрашають міста, а й передають важливі ідеї, викликають емоції та стимулюють глядачів до роздумів. Одним із ключових чинників розвитку цього жанру стала урбанізація. Розширення мегаполісів, поява нових промислових зон та розбудова міських територій створили простір для творчого самовираження. Сірі стіни будівель, мости та підземні переходи перетворилися на полотно для митців, які прагнули донести свої ідеї до суспільства [1, с. 26–31].

Ще одним важливим фактором стала соціальна нерівність. Багато художників використовували вуличне мистецтво, як засіб протесту проти несправедливості, корупції та економічного розшарування. Стріт-арт став своєрідним голосом маргіналізованих груп, що не мали можливості виставляти свої роботи в традиційних галереях та музеях.

Політичні події також відіграли значну роль у становленні цього жанру. Вуличне мистецтво часто відображає актуальні проблеми сучасного світу: боротьбу за права людини, військові конфлікти, екологічні загрози та соціальні революції. З початку повномасштабного вторгнення рф в Україну стріт-арт набув нового змісту. Художники створюють графіті, мурали, трафаретні малюнки, що висловлюють патріотизм, опір агресору та солідарність з жертвами війни.

З. Кайс зауважує, що «неможливо заперечити вандальну природу графіті у його зовнішньому вираженні» [2, с.33]. Дослідниця, розглядаючи графіті як урбаністичний феномен, зазначає, що деякі науковці сприймають його поширення у містах як показник занепаду громадянської свідомості, «візуальне засмічення» або навіть «моторошний декор руїни», інші ж розглядають цей феномен як перший крок до радикальніших

проявів активізму. Водночас варто визнати, що графіті робить міський простір упізнаваним» [2, с. 35].

І. Гаврилаш відзначає, що «хоча більшість графіті-художників наголошують на мистецькій природі своєї діяльності, вони визнають, що їхня творчість нерідко завдає значних фінансових збитків місцевим бюджетам» [3, с. 240].

Останнім часом спостерігається тенденція ототожнення вуличного мистецтва з візуальним шумом — формою міського засмічення, до якого належать як динамічні, так і статичні об'єкти, що не відповідають загальному стилю певного міського простору та не несуть виразної культурної чи естетичної цінності. Найбільш типовим прикладом такого шуму є рекламні носії, проте під це визначення часто потрапляють і деякі прояви стріт-арту.

Попри наукові роботи, які підкреслюють культуротворчий потенціал урбан-арту, суспільне ставлення до нього залишається суперечливим. Це, у свою чергу, формує напівлегальний статус стріт-арту, зберігаючи за ним риси маргінального, субкультурного явища, що перебуває в опозиції до влади та суспільства. У такому контексті постає проблема визначення критеріїв оцінки несанкціонованої творчої діяльності, потреба розмежування понять «вандалізм» і «вуличне мистецтво» на законодавчому рівні, а також створення спеціалізованих комісій у містах, які б займалися моніторингом, фіксацією та оцінкою таких об'єктів [5, с. 74].

В українському суспільстві ставлення до стріт-арту загалом нейтральне — як серед громадян, так і серед науковців. Проте окремі упередження, пов'язані з антигуманністю цього явища, залишаються поширеними. У цьому контексті адаптивність слід трактувати як процес взаємодії та пристосування мистецького явища до міського середовища. Її рівень визначають такі соціокультурні фактори, як відокремлення, осмислення та інтеграція. В українських реаліях вуличне мистецтво ще не повністю позбулося асоціацій із девіантною поведінкою та вандалізмом. Як вирішити це питання, щоб мистецтво стало не лише елементом декору, а й невід'ємною частиною соціокультурного контексту міста?

Вуличне мистецтво має бути відповідним до специфіки міста та його мешканців. Адаптація мистецьких об'єктів до соціокультурного контексту потребує діалогу з місцевою громадою. Важливо, щоб художники враховували історичний контекст, традиції та ідентичність міста. Інклюзивний підхід, коли місцеві жителі мають можливість брати участь у виборі тематики або навіть у створенні роботи, дозволяє зробити вуличне мистецтво ближчим і зрозумілішим для тих, хто перебуває в цьому середовищі.

Не менш важливою є роль освітніх ініціатив у створенні середовища для сприйняття та розуміння вуличного мистецтва. Проведення виставок, лекцій, майстер-класів і освітніх програм може допомогти зламати бар'єри та сприяти прийняттю вуличного мистецтва як частини культурного

простору міста. Співпраця з музеями, арт-галереями та іншими культурними інституціями дозволяє вуличному мистецтву стати частиною загальнодоступної культурної екосистеми [5, с. 75].

Важливим етапом адаптації є інтеграція мистецтва в саму архітектуру міста. Вуличне мистецтво повинно органічно вписуватись у навколишнє середовище, доповнюючи його, а не суперечити йому. Наприклад, фасади будівель, на яких з'являються графіті, можуть бути не лише місцем для художніх виразів, але й відображенням історії та колективної пам'яті. Для цього важливо враховувати, як зміни в дизайні та тематиці робіт можуть взаємодіяти з історичними чи архітектурними особливостями міста.

Не менш важливим аспектом є врівноваження між свободою художнього самовираження і регулюванням публічного простору. Законодавчі ініціативи мають враховувати необхідність вільного розвитку вуличного мистецтва, але водночас забезпечувати порядок та поважати права інших учасників міського простору. Важливо створити систему дозволів на використання конкретних локацій для муралів, графіті та інших форм мистецтва, що дозволить вивести це явище на новий рівень, де воно може бути як доступним для широкої публіки, так і зафіксованим в культурному контексті.

Використання сучасних технологій, таких як доповнена реальність чи інтерактивні інсталяції, може зробити вуличне мистецтво ще більш адаптивним до сучасних соціокультурних умов. Це дозволяє створювати динамічні роботи, що взаємодіють з глядачем, та змінюються в залежності від часу доби, погоди чи навіть настрою публіки. Таким чином, мистецтво може стати не просто статичним елементом декору, а активним учасником соціокультурного простору.

Міста постійно змінюються, і вуличне мистецтво повинно бути гнучким і адаптованим до цих змін. Адаптація мистецтва до урбаністичних трансформацій полягає в інтеграції нових мистецьких проєктів у процес реконструкції та розвитку міських територій. Такі проекти можуть стати частиною нових архітектурних концепцій, не лише прикрашаючи простір, але й формуючи його культурну ідентичність. Тому важливо, щоб митці та урбаністи працювали в тандемі, забезпечуючи гармонійне поєднання сучасного мистецтва та урбаністичних потреб [5, с. 76-78].

Проблема адаптації стріт-арту до культурного середовища міста тісно пов'язана з дисбалансом між рівнем розвитку урбаністичного простору та сприйняттям його мешканцями, що актуалізується в умовах глобалізації.

К. Мезенцев і Н. Олійник наголошують, що «сучасний урбаністичний простір розвивається парадоксально: фізична структура міста, його планування та архітектурні рішення застарівають, тоді як сприйняття та досвід взаємодії людини з міським середовищем постійно оновлюються» [4, с. 111-112].

Різноманітні ініціативи та фестивалі, присвячені урбаністичному мистецтву, відіграють ключову роль у розвитку стріт-арту в соціокультурному просторі міста. Важливим аспектом цього процесу є міжнародне співробітництво, яке сприяє поширенню вуличного мистецтва, об'єднує творчі зусилля митців з різних країн і розширює горизонти культурної взаємодії. Така взаємодія позитивно впливає як на культурний код міста, так і на його мешканців.

Як результат, стріт-арт залишається однією з найбільш обговорюваних тем у дослідженнях міського простору. Процес адаптації вуличного мистецтва до соціокультурного середовища міста пов'язаний із низкою важливих чинників, зокрема: його інституціоналізацією, розмежуванням понять «вуличне мистецтво» та «знищення майна» (умисне пошкодження об'єктів), створенням спеціалізованих комісій для оцінки творчих робіт, а також залученням експертів до аналізу та визначення художньої цінності стріт-арту. Посилення гуманізації міського простору можливе завдяки створенню умов для інтеграції креативного потенціалу вуличного мистецтва у процеси розвитку міста. Це передбачає активне використання цифрових технологій для розробки туристичних маршрутів, популяризацію урбан-арту як елемента конкурентоспроможного іміджу міста, його бренду, а також розширення міжнародної культурної співпраці шляхом організації фестивалів та мистецьких подій.

Список використаних джерел

1. Васюріна А., Клімова А. Стріт-арт як соціально-естетичний феномен урбанізованого простору. Світогляд-Філософія-Релігія. 2018. № 13. С. 26–31.

2. Кайс, З. В. Залучення соціальних інститутів до графіті-дискурсу як шлях подолання вандалізму. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка, 1 (37), 2013, с. 32–39

3. Гаврилаш, І. С. Мурали та графіті в сучасній Україні: особливості та відмінності. Культура України. Серія: Культурологія, 62, 2018, с. 235–244.

4. Мезенцев, К., Олійник, Н., Мезенцева, Н. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін. Фенікс. 2017. 346 с.

5. Шило О. В. Монументальне мистецтво і стріт-арт в сучасному міському просторі. Науковий вісник будівництва. 2016. Випуск № 2. С. 74-78.